ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради університету
25 червня 2026 року,
протокол № 13.

Т.в.о. ректора, голова вченої ради
університету, доктор юридичних наук,
професор
_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

25 червня 2026 року

м.п.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«НАУКОВІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ»
для підготовки на третьому (освітньо-науковому) рівні
здобувачів ступеня доктора філософії
зі спеціальності D8 Право
галузі знань D Бізнес, адміністрування та право
Освітньо-наукова програма «Доктор філософії з права»

м. Хмельницький
2026

РОЗРОБНИКИ:

Доцентка кафедри філології та мовної комунікації,
кандидатка педагогічних наук, доцентка Ольга РЕМБАЧ

Доцентка кафедри філології та мовної комунікації,
кандидатка філологічних наук Юлія СТЕПЧУК
10 червня 2026 року

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри філології та мовної комунікації
10 червня 2026 року, протокол № 11

Завідувачка кафедри філології та мовної комунікації,
докторка педагогічних наук, професорка Ольга НАГОРНА
10 червня 2026 року

ПОГОДЖЕНО:
Гарант освітньої програми,
доктор юридичних наук, професор Іван КОСТЯШКІН
18 червня 2026 року

Декан юридичного факультету, кандидат
юридичних наук, доцент Віктор ЗАХАРЧУК
18 червня 2026 року

Рішення методичної ради університету
18 червня 2026 року, протокол № 8

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка Ірина КОВТУН
18 червня 2026 року

Обліковий обсяг – 1,014 ум. др. арк.

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни	–	3
2.	Заплановані результати навчання	–	4
3.	Програма навчальної дисципліни	–	4
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	11
	4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	–	11
	4.2. Аудиторні заняття	–	13
	4.3. Самостійна робота	–	13
5.	Методи навчання та контролю	–	13
6.	Схема нарахування балів	–	14
7.	Рекомендована література	–	14
	7.1. Основна література	–	14
	7.2. Допоміжна література		15
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	15

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	–	D Бізнес, адміністрування та право
2.	Код і назва спеціальності	–	D8 Право
3.	Назва спеціалізації	–	спеціалізація не передбачена
4.	Назва дисципліни	–	Наукові комунікації українською та іноземними мовами
5.	Тип дисципліни	–	обов’язкова
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	–	третій
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	–	Доктор філософії
11.	Обсяг вивчення дисципліни:		
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	–	3,0/90
12.	Форма семестрового контролю	–	залік
13.	Місце дисципліни в логічній схемі:		
	1) попередні дисципліни	–	-
	2) супутні дисципліни	–	D8.Д.О.2 Етика наукових досліджень та захист інтелектуальної власності
	3) наступні дисципліни	–	D8.Д.О.5 Академічне письмо іноземною мовою D8.Д.О.6 Методологія правничих досліджень D8.Д.О.7 Творення та тлумачення права
14.	Мова вивчення дисципліни	–	Українська / англійська.

2. Заплановані результати навчання

Програмні компетентності, які здобувається під час вивчення навчальної дисципліни	**Загальні компетентності:** **ЗК1** Здатність генерувати нові ідеї (креативність); **ЗК2** Здатність розробляти наукові проєкти та управляти ними; **ЗК3** Здатність розв’язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загальногокультурного кругозору; **ЗК4** Здатність усно і письмово презентувати

	результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень. **Спеціальні (фахові, предметні)компетентності:** **СК1** Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі права та дотичних до неї міждисциплінарних напрямах і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з права та суміжних галузей.
Програмні результати навчання	**РН2** Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми права державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях. **РН4** Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні аргументи, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні наукові джерела; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого правового та загальносоціального контекстів. **РН10** Готувати правові висновки, пропозиції та рекомендації за результатами правового дослідження.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1
Наукова комунікація як складова наукової діяльності

Тема 1.1. Мовна особистість науковця-дослідника в соціокультурній парадигмі XXI ст.

Наука як феномен культури, пріоритети початку третього тисячоліття. Цінності наукової діяльності. Культурологічний, антропоцентричний підходи до науково-дослідницької діяльності. Мова професійної діяльності людини.

Про функціонування державної мови в науковій сфері. Мовна особистість науковця. Вимоги до особистості науковця: наукова послідовність, інтелектуальна незалежність, наукова одержимість, наполегливість, нестандартність мислення, антипатія до догматизму і суб'єктивізму, наукова скромність, наукова коректність, стриманість, терпимість, комунікабельність, критично-рефлексивний стиль наукового мислення, наукова дисципліна, наукова толерантність.

Основні соціальні фактори впливу на формування української мовної особистості науковця. Вияв рівнів мовної культури науковця (рівня мовної правильності, інтеріоризації, насиченості мовою, адекватного вибору, володіння фаховою метамовою (за класифікацією Л.І. Мацько).

Мовно-фахові компетенції молодого дослідника. Мовно-комунікативна компетенція молодого дослідника як сукупність особистісних властивостей, мовних знань і вмінь, рис мовця, що складають прагматикон, комунікативних потреб, настанов, професійно-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типових умовах професійної діяльності. Мовні здібності, мовне чуття, мовний смак. Мовно-термінологічна компетенція.

Дослідницька компетенція як сукупність умінь виконувати пошукове, наукове, експериментальне дослідження. Складові дослідницької компетенції: Мовно-інформаційна компетенція дослідника. Словники, довідникові матеріали, бібліотека фахової літератури – невід'ємна складова професійного кола майбутнього дослідника. Робота з інформаційно-пошуковими системами і каталогами бібліотек.

Продуктивність сприйняття, осмислення інформації. Лексикографічна компетенція як сукупність загальних і спеціальних теоретичних знань, умінь і навичок роботи зі словниково–довідковими виданнями з науково-дослідною метою. Електронна енциклопедична і словникова література. Інтегрована лексикографічна система "Словники України" українського мовно-інформаційного фонду.

Тема 1.2. Науковий стиль української мови: загальна характеристика і специфічні риси.

Мета, завдання, сфера використання, основні функції наукового стилю. Підстилі наукового стилю. Традиційна класифікація підстилів і їх жанрові різновиди. Власне науковий підстиль і його жанри*:* наукова стаття, наукова монографія, кваліфікаційна (дисертаційна) робота. Навчально-науковий підстиль і його жанри: лекції, навчально–методичні видання (підручники, посібники, навчально-методичні збірники, конспекти, хрестоматії тощо). Науково-популярний підстиль і його жанри. Науково-діловий підстиль і його жанри*:* технічна документація (контракти та інструкції для підприємств, резюме, повідомлення про досліди, інструкція, науковий звіт, аналітична записка, службовий лист, устав, положення). Науково-інформативний підстиль і його жанри: реферат, реферативний огляд, анотація, патентний опис. Науково-довідковий підстиль і його жанри*:* словники, довідники, каталоги. Термінологічний словник. Наукова замітка, наукова рецензія, відгук. Науковий огляд, науковий портрет, наукова біографія та ін.

Традиційні стильові ознаки наукової мови (абстрагованість, інформаційна насиченість, ясність і об'єктивність викладу, конкретність, логічна послідовність, монологічний характер викладу, діалогічність, лінійність, точність і однозначність, лаконічність, доказовість, переконливість, аналіз, синтез, аргументованість, нейтральність, безособовість та ін.). Образність та експресивність у науковому стилі.

Жанри усного наукового мовлення: діалогічні (дискусія, дебати, полеміка), монологічні (доповідь, лекція, повідомлення, звіт).

Комунікативні цілі і завдання усного наукового мовлення: повідомлення, переконання, схвалення, обговорення, пояснення.

Тема 1.3. З історії становлення і розвитку наукового стилю української мови.

Розширення сфери діяльності людей як умова виникнення наукового стилю. Елементи наукового стилю української мови в давній книжній українській мові. Наукові твори Київської Русі. Збагачення тематики наукових творів з філософії, риторики, історичної мемуаристики в кінці XVI – на початку XVIII ст. Розширення жанрового спектру (трактати, описи дослідів, огляди з певної галузі науки, літописи, хроніки та ін.). Наукові твори Острозької, Києво-Могилянської академії. Особливості українського наукового тексту кінця XIX – початку XX ст.: полемічність, діалогічність, образність, комунікативно-прагматичні складові наукового викладу. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка: формування української наукової термінології. Мовна особистість ученого певної історичної епохи. Духовна енергія, життєстійкість, талановитість самобутньої натури, установка на діалогове начало. Новий стиль наукового мовлення у праці "Із секретів поетичної творчості" І.Франка. Домінант наукової творчості у мовознавчих студіях О.Потебні, М.Драгоманова. «Десять заповідань простого писання і редагування» І.Огієнка. «Уваги до сучасної української літературної мови» О.Курило. Діяльність Термінологічної комісії при Українській академії наук. Вироблення української спеціальної термінології в Інституті української наукової мови.

Розвиток української наукової мови на сучасному етапі. Українська наукова мова у працях мовознавців і термінологів К.Городенської, С.Єрмоленко, С.Караванського, Т.Кияка, О.Кочерги, М.Кратка, Л.Мацько, Н.Непийводи, В.Перхач, Л.Полюги, О.Пономаріва, Р.Рожанківського, О.Сербенської, Л.Симоненко та ін.

Роль і місце лексикографії в розвитку наукової української мови. Міжнародні та всеукраїнські наукові конференції з проблем української науково-технічної термінології.

Тема 1.4. Мовні особливості української наукової мови.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Комунікативні властивості наукової мови (повна вимова звуків, переважно розповідна інтонація, уповільнений темп мовлення).

Лексика наукового стилю. Широке використання слів з абстрактним значенням, термінологічної лексики, запозичених слів. Уживання слів у прямому значенні. Відсутність розмовних просторічних слів, слів з емоційно-експресивним забарвленням. Наукова і технічна термінологія. Основні вимоги до термінів: точність, асоціативність, варіативність та ін. Особливості синонімії у термінології. Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів. Українські відповідники до запозичених термінів. Фразеологізована термінологія і кліше. Лексичні засоби наукового стилю (лексичний повтор, синонімічна заміна, анафора, протиставлення).

Словотворчі елементи в термінах: широке використання віддієслівних іменників, складних і складноскорочених слів.

Морфологія наукового стилю. Абстрагований характер викладу (іменники з абстрактним значенням, віддієслівні іменники, форма множини іменників з речовинним значенням та ін.). Перевага відносних прикметників. Аналітична форма вищого і найвищого ступенів порівняння якісних прикметників. Особливості уживання займенників у науковому стилі. Інформаційне навантаження особових дієслів, стійких дієслівно-іменникових сполук, дієслівних форм у наукових текстах. Функціональний діапазон сполучників і прийменників (видільні або обмежувальні частки, градаційні, приєднувальні, зіставні сполучники, обмежувально-видільні прийменники). Використання самостійних частин мови в ролі прийменників і сполучників.

Синтаксис наукового мовлення. Стилістична функція різних видів простого і складного речення в науковому стилі. Активні конструкції речення. Пасивні конструкції на -но, -то на означення результативності. Особливості вживання складносурядних і складнопідрядних речень у науковому стилі. Форми передачі чужої мови (пряма, непряма мова, цитата) у науковому стилі. Текст або надфразна синтаксична єдність у науковому стилі. Синтаксичні особливості усної форми наукового стилю мовлення: спрощення синтаксису, використання елементів діалогу.

Типові порушення норм наукового стилю: порушення послідовності і логіки викладу, недоречне використання засобів інших стилів мовлення, мовленнєва надлишковість.

Спеціальні графічні засоби: формули, таблиці, схеми, графіки, креслення.

Змістовий модуль 2
Культура писемного наукового мовлення
The culture of written scientific discourse

Тема 2.1. Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-смислові компоненти / Scientific texts of various genres: properties and structural-semantic components

Науковий текст як комунікативний блок. Структурні елементи наукового тексту. Причиново-наслідкові зв’язки між компонентами. Функції структурних елементів наукового тексту (пояснення, обґрунтування, уточнення, доповнення, унаочнення та ін.). Аспекти розгляду наукового тексту: змістовий, структурний, прагматичний. Типи інформації: змістовно-фактуальна, змістовно-концептуальна, змістовно-підтекстова. Властивості наукового тексту: зв’язність (єдність теми, змісту, оцінки змісту, композиції, зв’язок речень, абзаців), цільність на рівні змісту, функції,

форми, наявність меж тексту (початок і кінець), логічність. Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні тексти. Власне наукові тексти: науково-теоретичні і науково-експериментальні. Принципи відбору наукових текстів: принципи змістовної насиченості, наукової інформативності, новизни, змістової закінченості, доступності, проблемності.

Тема 2.2. Композиція писемного наукового тексту / Composition of a written scientific text

Технологія аналізу наукового тексту. Поняття композиції в науковому тексті. Основні компоненти композиції. Поділ тексту на абзаци. Абзац як архітектонічна одиниця наукового тексту. Структурні, або композиційні види абзацу. Смислова закінченість абзацу. Класична форма абзацу: формулювання теми, її розробка, висновки. Єдність змісту і логічна послідовність викладу. Зв'язок речень в абзаці і в тексті. Типи зв'язку: ланцюгова і паралельна. Засоби зв'язку: лексичний повтор, займенниковий повтор, синтаксичний повтор. Смисловий аналіз речення. Роль першого речення в абзаці. Інформативний центр речення. Розташування нової інформації.

Культура читання наукового тексту. Професійне читання наукового тексту. Інформаційно-пошукове, аналітико-критичне, творче читання наукового тексту. Види інформаційно-пошукового читання: *бібліографічне* (ознайомлення з бібліографічною інформацією, бібліографічний опис джерел, складання списку літератури), *переглядове,* (виділення тематичних слів), *ознайомлювальне, вивчальне*. Особливості аналітико-критичного читання (постановка питань, сортування матеріалу під певним кутом зору, коментарі до фрагментів тексту, рецензування тексту). Виховання читацької культури. Операції читання: сприйняття елементів друкованого тексту; декодування (розуміння), первинна мислительна обробка та інтерпретація вилученої інформації. Аудіювання наукового тексту. Способи аудіювання: зосереджене, уважне, неуважне. Види аудіювання: *не рефлексивне* (уміння уважно слухати), *рефлексивне* (активне втручання в мовлення співбесідника, створення сприятливих умов для спілкування).

Операційна обробка наукового тексту: поділ тексту на смислові частини, сортування смислових частин за їх значенням, групування їх за певними ознаками, виділення існуючих між ними залежностей); співвідношення вилученої інформації з існуючими знаннями; «згортання» інформації, зведення її до основних положень. Виписки, помітки в науковому тексті. Використання словників і довідкової літератури в роботі з науковим текстом.

Способи викладу в науковому тексті: опис, міркування, розповідь, повідомлення. Їх мета, структурні компоненти, мовні особливості. Наукові тексти-міркування і тексти-докази: семантико-стилістичне розмежування. Індуктивно-дедуктивний і дедуктивно-індуктивний виклад. Міркування-визначення, міркування-порівняння, міркування-доказ і міркування загального типу. Тези та їх види: прості, основні, складні, похідні, оригінальні. Структура тез: вступ (теза); основна частина; висновки.

Конспектування наукових джерел. Конспект як аналітико-синтетична переробка інформації вихідного тексту. Мета конспектування – вияв, систематизація, узагальнення найбільш цінної інформації. Види конспектування. Опорні слова для конспектування. Способи викладу матеріалу. Структурування обробленого матеріалу. Побудова логічних схем. Процес конспектування: сформованість сприйняття тексту, швидкість письма, скорочення слів. Конспектування кількох джерел. Власна оцінка оброблених джерел. Графічні засоби оформлення конспекту (використання кольору для виділення інформативних блоків у тексті). Редагування конспекту.

Анотування наукового джерела. Мета анотування. Об'єкти анотування: наукова стаття, монографія, дисертація, посібник та ін. Функції анотування: сигнальна, пошукова. Елементи анотації. Ключові слова для анотації. Види анотацій. Анотації за

функціональним призначенням: довідкові, рекомендаційні. Основні аспекти змісту анотованих документів при складанні довідкової анотації. Маркери в анотації. Вимоги до анотування наукового джерела: внутрішньо логічна композиція, відбір відомостей, їх формулювання і розташування; мова анотації; стислість. Типові помилки при складанні анотацій: надлишковість, повтори, штампи, громіздкі словосполучення, складні конструкції, нечіткі визначення, невдалі вислови та ін. Етапи анотування наукового джерела. Модель довідково-рекомендаційної анотації наукового джерела: вступна частина (вихідні дані джерела), основна частина (перелік основних проблем та /або висновків тексту-джерела), заключна частина (актуальність і адресат джерела). Мовні стандарти для складання анотації.

Реферування наукового джерела. Реферативне читання наукових джерел за фахом. Основні функції реферату: інформаційна, пошукова. Об'єкти реферування: наукові статті, розділи з книг, патентні документи, депоновані рукописи. Класифікація рефератів: за належністю до певної галузі знань, способом характеристики первинного документу, кількістю джерел реферування (монографічні, реферати - фрагменти, оглядові або зведені, групові; за формою викладу (текстові, табличні, ілюстровані або змішані); за обсягом або глибиною розгортання теми. Реферат та автореферат: подібність і відмінність. Етапи підготовки реферату. План-макет поаспектного аналізу документу при реферуванні. Вимоги до тексту реферату: конкретність, точність викладу думок автора, чіткість, лаконічність, дотримання стилю, обсяг. Основні способи реферативного викладу тексту: Мовні кліше для підготовки реферату наукового джерела. Редагування наукового тексту. Види редагування: вичитка; скорочення; обробка; переробка.

Тема 2.3. Мовне оформлення результатів наукової роботи / Language presentation of scientific work results

Мова і стиль викладу у науковій роботі. Вибір теми. Принципи вибору теми. Визначення структури наукової роботи. Складання робочого плану. Шляхи наукового пошуку та аналізу обраної теми. Опрацювання літературних джерел. Прийоми роботи з науковим текстом. Бібліографічний опис. Робота з українськими ресурсами мережі Інтернет. Програма наукового дослідження та його понятійний апарат. Методи наукових досліджень. Створення тексту науково-дослідної роботи. Композиційна організація наукового тексту: розділ, параграф, шрифтове виділення, графічне оформлення.

План наукового тексту. Типи планів. Принципи складання плану наукового тексту: членування тексту на смислові блоки; визначення основної думки кожного виділеного смислового блоку; формулювання пунктів плану. Графічна культура оформлення плану. План розгорнутого змісту наукового тексту і його композиційні блоки: вступ, основна частина, висновки. План згорнутого (стислого) змісту наукового тексту і його композиційні блоки: заголовок, анотація, зміст.

Заголовок наукового тексту. Можливі варіанти заголовків (у вигляді питання, окличного, розповідного речення). Вимоги до заголовка: відповідність означеній проблемі, лаконічність, однозначність, конкретність. Номінативна, інформативна, експресивно-апелятивна функції заголовка. Узгодження назви і змісту розділів з темою дослідження. Змістова насиченість і змістова коректність наукової інформації в основній частині. Збереження концептуальної ідеї дослідження. Логіка переходів від одного параграфа до наступного. Стилістична одноманітність формулювань. Дотримання принципу авторської скромності. Перевірка «чорнового» варіанту тексту наукової роботи: уточнення, доповнення, редагування. Посилання як сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю. Роль посилань у тексті, їх кількість і потреба. Вимоги до посилань.

Цитування. Види цитат: цитати-тези або докази; цитати-аргументи. Загальні вимоги до цитування. Цитування з першоджерел. «Непряме» цитування. Типові помилки при цитуванні. «Некоректне цитування» з наукових джерел. Компіляція і

плагіат. Мовні кліше при цитуванні наукових джерел. Умовні позначення. Скорочення. Оформлення прізвищ та ініціалів у науковому тексті та у списку використаних джерел.

Оформлення списку використаних джерел: у порядку появи посилань у тексті; в алфавітному порядку. Оформлення електронних джерел інформації.

Мовні недоліки наукових робіт. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Експресивно забарвлені слова в неекспресивному мовленні, немотивоване використання розмовних, просторічних слів, вульгаризмів, застарілих слів і неологізмів, неправильне вживання слів з переносним значенням. Помилки у вживанні фразеологічних зворотів, синонімів, неправильне використання запозиченої лексики. Граматичні помилки: помилки словотворення; в утворенні форм іменників, прикметників, займенників, дієслів. Порушення принципу узгодження, керування, зв'язку між підметом і присудком. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Змішування прямої і непрямої мови. Причини мовних огріхів. «Екологія» наукової мови (О.Сербенська).

Тема 2.4. Наукова стаття як самостійний науковий твір / A scientific article as an independent scientific work

Різновиди апробації результатів наукового дослідження: наукова стаття, науковий виступ, монографія, навчальний посібник. Наукова стаття як один із видів наукових публікацій. Вимоги до змісту, форми, мови наукової статті. Основні компоненти наукової статті. Обсяг наукової статті. Види наукової статті: за змістом, читацьким призначенням, кількістю авторів. Методи написання статті: конструктивно-синтетичний; критико-аналітичний. Етапи роботи над науковою статтею. визначення мети написання статті. Підготовка першого варіанту статті на основі плану (тез). Відображення ключових слів назви в науковому тексті. Межі теми і обсяги наукової інформації у статті. План статті. Концептуальна інформація у вступі і у висновках. Аналіз наукового тексту. Критична оцінка результатів роботи. Компоненти вступу: постановка проблеми, її актуальність; науково-практичне значення того, що досліджуватиметься в основній частині, методи дослідження, джерельна база; аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми і на які спирається автор; виділення питань, яким присвячується стаття; формулювання мети і завдання статті. Основні тези-відповіді на завдання статті. Визначення використовуваних у статті термінів. Основна частина статті: повне обґрунтування отриманих результатів. Висновки статті: узгодженість між назвою, метою, завданнями і висновками. Досягнення мети статті. Перспективи наступних розвідок з питань, що розглядаються . Самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях. Цитування у статті. Мовні кліше в науковій статті: для передачі мотивації актуальності теми і важливості дослідження; розгляду історії та сучасного стану розробки питання в науковій літературі; формулювання мети і завдань, викладу суті дослідження. Лексико-граматичні конструкції для оформлення власного бачення проблеми. Мовні засоби для передачі впевненості, критики, незгоди, спростування, припущення. Мовні кліше для висновків, пропозицій. Мовні огріхи в науковій статті.

Тема 2.5. Науковий відгук і наукова рецензія / Scientific review and scientific commentary

Поява жанру відгуку в XIX – на початку XX ст. Види відгуків. Обсяг відгуку. Вимоги до відгуку-характеристики: оцінювання актуальності повноти і завершеності роботи, напрямів упровадження одержаних результатів, умінь студента працювати з науковою і довідковою літературою (в тому числі іноземною мовою), з електронними ресурсами; характеристика рівня розвитку дослідницьких навичок, ступеня самостійності, умінь організувати роботу над змістом структурних частин).

Обґрунтування цінності отриманих результатів і висновків, їх відповідність поставленим цілям і завданням, оцінювання новизни практичної частини. Дотримання графіку виконання роботи і відповідальності виконавця, його організованості, підтвердження готовності виконаної роботи до захисту. Відгук-рецензія, його функції (інформувальна, оцінювальна, прагматична, рекламна). Основні тематичні блоки наукової рецензії: автор, уявний адресат, призначення, основні прийоми. Вибір об'єкта рецензування. Критерії оцінки до наукового твору. Етапи підготовки відгуку-рецензії. Визначення предмета наукового аналізу (доповідь, реферат, журнальна стаття, твір-есе, автореферат, дисертація тощо). Вимоги до відгуку-рецензії: повнота, глибина, всебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем (для певної галузі знань, розв'язання практичних завдань тощо); коректність аргументації і системи доказів; достовірність результатів; переконливість висновків; творче використання наукової і методичної літератури з означеної проблеми; повнота списку використаних джерел; ступінь самостійності автора рецензованої роботи. Мова наукового тексту.

Культура цитування.

Роль діалогу (уявного) між рецензентом та автором твору, рецензентом і читачами. Автор рецензії як фахівець-аналітик чи полеміст. Вияв особистісних цінностей автора рецензії. Наукова коректність і доброзичливість рецензента. Виявлені недоліки та прорахунки в рецензованій роботі. Аргументування зауважень. Загальна оцінка роботи. Формулювання висновків з урахуванням виду і жанру рецензованого наукового джерела, його мети і поставлених автором завдань. Перевірка тексту рецензії на узгодженість між змістом і формою та на відповідність чинним мовним/мовленнєвим нормам. Редагування тексту рецензії. Мовні кліше для написання рецензії.

Змістовий модуль 3
Культура усної наукової комунікації
The culture of oral scientific communication

Тема 3.1. Виступ із науковим повідомленням / Presentation of a scientific repor

Риторика наукової мови – нова ідеологія наукового текстотворення та текстосприймання. Риторична організація наукових текстів. Усна наукова комунікація. Мовні відмінності усної і письмової форм наукового мовлення. Тема як предмет наукової розмови (доповіді, виступу).

Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу. Основні структурні елементи виступу. Ілюстративний матеріал, сухі факти й цифри «вголос». Етапи підготовки наукового виступу. Інтенція, диспозиція, елокуція, меморія, акція, релаксація. Інтенція (винайдення). Формування задуму, визначення мотивації виступу. Тема, ідея, концепція виступу. Вимоги до назви теми виступу: лаконічність, зрозумілість, конкретність. Мета виступу. Збір, систематизація, критичне осмислення науково-довідкового друкованого й електронного матеріалу. Запис прочитаного. Вимоги до записів. Посилання на літературні джерела. Етапи виступу. Диспозиція (розташування). Обмірковування матеріалу, структурування його за різними видами читання (оглядовим, пошуковим, суцільним). Складання деталізованого плану виступу (вступу, основної частини, висновків). Композиція виступу: блоки, акумуляція деталей, акцентування суттєвих моментів. Визначення проблем дискусійного характеру. Добір фактичного матеріалу (в т. ч. можливих таблиць, діаграм, графіків, схем тощо) до кожного пункту розробленого плану. Прогнозування можливих запитань слухачів та відповідей під час обговорення виступу. Формулювання висновків. Обмірковування вступної частини наукового виступу. Елокуція (словесне оформлення думки). Редагування ключових слів, стилістичне оформлення виступу. Перевірка матеріалів виступу на відповідність

основним вимогам; логіці викладу, точності інформації, чинним мовним/мовленнєвим нормам. Вибір мовних засобів. Мовні огріхи у виступі. Меморія (запам'ятовування). Підготовка виступу з опорою на текст. Опанування тексту риторично (необхідні паузи, модуляція голосу). Тренування виступу. Проведення хронометражу виступу. Внесення необхідних уточнень і виправлень у тексті виступу. Акція, або публічне виголошення промови. Психологічні і логічні паузи у виступі. Техніка мовлення, дихання, голос, дикція, темп, паузи, інтонація, наголос. Потенційна мова жестів. Використання власних голосових можливостей. Різноманітність тональних рисунків у виступі. Дотримання регламенту виступу. Контакт з аудиторією. Міміка і жестикуляція. Недоліки в усному науковому мовленні: алогічність і алогізми в конструюванні тексту; невиправдані повтори, недостатньо або надлишково структурована інформація. Релаксація (ослаблення напруження), самоаналіз. Аналіз змістової і композиційної сторони виступу крізь призму спілкування з аудиторією, її сприйняття адресатом. Характер концентрації уваги, основні причини її ослаблення. Прийоми контакту з аудиторією. Аналіз відповідей на питання аудиторії. Спільне і відмінне в науковій статті і науковому виступі. Недоліки наукових виступів.

Тема 3.2. Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці / Speech behaviour in oral scientific discussion and debate

Оратор і аудиторія. Мистецтво ефективної усної переконуючої комунікації. Монологічні (доповідь, повідомлення, виступ) та діалогічні (наукова бесіда, дискусія) жанри усного наукового мовлення. Наукові конференції, наукові дискусії, творчі диспути як засіб вияву культури наукової мови. Правила коректного ведення дискусії. Наукова полеміка. Коректні полемічні прийоми. Вербальні і невербальні засоби встановлення і підтримки контакту оратора з аудиторією. Емоційність і коректність виступу. Основні види аргументів. Суперечка як основа професійної дискутивно-полемічної мови. Роль «рецензента» на прес-конференції. Етикет публічного захисту наукової роботи. Мовна поведінка здобувача (виклад змісту, переконання опонентів, вираження згоди /незгоди, вдячності).

Тема 3.3. Комп'ютерна презентація наукового виступу / Presentation of a scientific paper

Комп'ютерний дискурс. Комп'ютерна презентація наукового виступу. Мета і ознаки електронної презентації наукового виступу: поліадресатність*;* варіативність. Підкреслення, виділення тексту кольором, великими буквами, шрифтами (курсивом, жирним, напівжирним, підкресленим), використання рисунків, фотографій, художніх ілюстрацій. Комунікативні стратегії: стратегія привернення уваги, стратегія інформування. Комунікативне завдання адресата при сприйнятті електронного тексту, розташованого в мережі Інтернет: перехід від пасивного до активного засвоєння наданої в тексті інформації. Інтерактивне спілкування з авторами наукових текстів.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма						Заочна форма					
		Усього	У тому числі					Усього	У тому числі				
			лекції	СЗ / ПЗ	лаб. зан.	інд. зав д	СРС		лекції	СЗ / ПЗ	лаб. зан.	інд. зав д	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

Змістовий модуль 1. Наукова комунікація як складова наукової діяльності													
1.	Мовна особистість науковця-дослідника в соціокультурній парадигмі XXI ст.	7	2	1	-	-	4	5	-	1	-	-	4
2.	Науковий стиль української мови: загальна характеристика і специфічні риси. З історії становлення і розвитку наукового стилю української мови. Мовні особливості української наукової мови	6	1	1	-	-	4	10	1	1	-	-	8
3.	З історії становлення і розвитку наукового стилю української мови.	9	1	2	-	-	6	8	1	1	-	-	6
4.	Мовні особливості української наукової мови	8	-	2	-	-	6	7	-	1	-	-	6
	Усього годин за ЗМ 1	30	4	6	-	-	20	30	2	4	-	-	24
Змістовий модуль 2 Культура писемного наукового мовлення													
1.	Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-смислові компоненти	6	1	1	-	-	4	5	1	-	-	-	4
2.	Композиція писемного наукового тексту	6	1	1	-	-	4	5	1	-	-	-	4
3.	Мовне оформлення результатів наукової роботи	7	-	1	-	-	6	10	-	-	-	-	10
4.	Наукова стаття як самостійний науковий твір	8	-	2	-	-	6	7	-	1	-	-	6
5.	Науковий відгук і наукова рецензія	7	-	1	-	-	6	9	-	1	-	-	8

	Усього годин за ЗМ 1	34	2	6	-	-	26	36	2	2	-	-	32
Змістовий модуль 3 Культура усної наукової комунікації													
1.	Виступ із науковим повідомленням	7	1	2	-	-	4	6	1	1	-	-	4
2.	Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці	9	1	-	-	-	8	9	1	-	-	-	8
3.	Комп'ютерна презентація наукового виступу	10	-	2	-	-	8	7	-	1	-	-	8
	Усього годин ЗМ 3	26	2	4	-	-	20	22	2	2	-	-	20
	Усього годин	90	8	16	-	-	66	90	6	8	-	-	76

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в силабусі дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в в силабусі навчальної дисципліни.

4.3. Самостійна робота

4.3.1. Самостійна робота аспірантів включає завдання до кожної теми.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в силабусі навчальної дисципліни.

4.3.3. Виконання індивідуальних завдань не є обов'язковим і може здійснюватися окремими аспірантами з власної ініціативи або за пропозицією викладача.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в силабусі навчальної дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:
- традиційний усний виклад змісту теми;
- слайдова презентація.

На семінарських заняттях застосовуються:
- дискусійне обговорення проблемних питань;
- ситуаційні завдання;
- побудова логічних схем;-
- редагування фахових текстів;
- публічні виступи;
- роздатковий матеріал.

Поточний контроль знань з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне опитування на семінарських заняттях;

2) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;

3) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;

4) робота із словниками; опрацювання фахової термінології;

5) робота із фаховими науковими текстами: редагування, коректування словосполучень, речень, текстів;

6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі заліку, за умови якщо здобувач освіти за поточний контроль накопичив менше 36 балів, або бажає отримати підсумковий бал вищий за розрахунковий, який обчислюється за формулою:

$\sum c = Бпк*100 / 60$, де:

$\sum c$ – загальна кількість балів;

Бпк – кількість балів, отриманих за поточний контроль.

Структура залікового білету включає 2 теоретичних питання та практичне завдання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів здобувачам освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

Рис. 1. Схема нарахування балів

6.2. Обсяг балів, здобутих здобувачем освіти під час практичних занять, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань визначаються в силабусі дисципліни.

7. Рекомендовані джерела для вивчення навчальної дисципліни

7.1 Основні джерела

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.

2. Іваненко І. М. Академічне письмо : підручник для PhD-студентів. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 122 с.

3. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : навчальний посібник. 2-ге вид., допов. і перероб. Кривий Ріг : Видавець Р. А. Козлов, 2025. 144 с.

4. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Стилістика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2005. 462 с.

5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

6. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.

7. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

8. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 5-те вид., виправл. і допов. Київ : Алерта, 2019. 640 с.

9. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Основи науково-дослідної роботи : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2013. 336 с.

10. Мокін Б. І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с.

11. Оформлення бібліографічних посилань у наукових роботах : Методичний порадник / автори-укладачі: І. Костина, В. Каленська, О. Олаборі ; ред. Н. Левченко. Київ Науково-технічна бібліотека Національного університету харчових технологій, 2017. 31 с.

12. Наукові журнали та наукова комунікація в цифрову епоху: рекомендації для закладів системи післядипломної педагогічної освіти України [Електронний ресурс] : навч. посіб. / авт.-упоряд. О. В. Стоцька. Полтава : ПОІППО, 2017. 115 с.

13. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні; Інститут української мови. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с.

14. Ярема С. На теми української наукової мови. Львів: НТШ, 2002. 44 с.

15. Bailey S. Academic Writing: A Handbook for International Students. 6th ed. London : Routledge, 2024. 336 p.

16. Glasman-Deal H. Science Research Writing for Non-Native Speakers of English. London : Imperial College Press, 2010. 257 p.

17. Lysak H.O. Academic communication: a foundational skill for scholarly and educational success. Academic Culture of a Teacher-Researcher in the Scientific and Educational Space: Global, European, and National Contexts: Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. P.505-530.

18. Swales J. M., Feak C. B. Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills. 4th ed. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2012. 408 p.

19. Wallwork A. English for Writing Research Papers. 2nd ed. Cham : Springer, 2016. 377 p.

20. Wallwork A. English for Academic Research: Vocabulary Exercises. 2nd printing. Springer, 2016. 203 p.

21. Wallwork A. English for Writing Research Papers. NY: Springer Science Business Media, LLC, 2011. 349 p.

7.2. Допоміжні джерела

22. Афанасьєва М. В. Наукові дослідження та академічне письмо : навчально-методичний посібник для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня. Одеса : Юридика, 2026. 102 с.

23. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 20 с.

24. Вакуленко М. О. Синтез дескриптивного та прескриптивного підходів у сучасній кодифікації українського наукового термінолексикону : автореф. дис. … д-ра

філол. наук : 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2020. 33 с.

25. Гарбар І.В. Найтиповіші лексичні помилки у фаховому мовленні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021. № 51. том 1. С. 27–30. 13. Голуб Н.Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.

26. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Вид. друге, істотно доповнене. Київ : КММ, 2019. 208 с.

27. Гуменяк В. О. Поняття «стиль» і «дискурс» в інтерпретаційних парадигмах сучасної лінгвістичної думки. Лінгвістичні дослідження, 2020, № 52. С. 148–159.

28. Діденко, Ю. В., Радченко, А. І. Публікаційна активність як спосіб наукової комунікації та гонитви за рейтингами. Вісник НАН України, 2017.

29. Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне «Я». Київ : Академія, 2001. 240 с.

30. Костенко Л. Й., Жабін О. І., Копанєва Є. О., Симоненко Т. В. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження. Київ : Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2014. 211 с.

31. Костенко Л., Жабін О. Бібліометричні технології та наукометричні дослідження. Бібліотечний вісник. 2015. № 6. С. 50.

32. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. 3-тє вид. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 464 с.

33. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2006. 311 с.

34. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2011. 240 с.

35. Семеног О. М. Академічна культура дослідника в освітньому просторі університету : монографія. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. 284 с.

36. Степчук Ю. Комунікативні стратегії взаємодії у діловому спілкуванні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72) № 4. 2022. С. 67-70.

37. Степчук Ю. Проблема концеляриту в українській діловій комунікації. Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. № 57. 2022. С. 180-185.

38. Степчук Ю. Текст і дискурс у сучасному філологічному дослідженні та їх мовний і культурний виміри. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 38 № 4 2026.

39. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : практикум. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 216 с.

40. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : практикум. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.

41. Стратулат Н. В., Яслик В. І. Нормативність як основний аспект наукового мовлення. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31(70). № 4. Ч. 1. С. 125–130.

42. Сурмін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посібник. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.

43. Терещенко Л. Я., Гомон А. М., Сухоруков В. А. Українська мова. Науковий стиль : навч. посіб. для студентів-іноземців технічних спеціальностей. Харків : НТУ «ХПІ», 2021. 146 с.

44. Тимкова В. А. Культура наукової української мови у професійному становленні фахівця. Наукові записки. Серія: Філологія (мовознавство). ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2020. Вип. 30. С. 41–53.

45. Черниш О. В. Академічне письмо: теорія і практика. Львів : Видавництво ЛНУ, 2021. 312 с.

46. Ярошенко Т., Чуканова С., Ярошенко О. Наукова комунікація в цифрову епоху. Київ : ВД КМА, 2024. 464 с.

47. Яхонтова Т.В. Основи англомовного наукового письма: навчальний посібник для студентів, аспірантів і науковців. Вид. 2-ге. Львів: ПАІС, 2003. 220 с.

48. Alley M. The Craft of Scientific Presentations. 2nd ed. New York : Springer, 2013. 302 p.

49. Cargill M., O'Connor P. Writing Scientific Research Articles: Strategy and Steps. 3rd ed. Chichester : Wiley-Blackwell, 2021. 336 p.

50. Day R. A., Gastel B. How to Write and Publish a Scientific Paper. 9th ed. Santa Barbara : Greenwood, 2022. 326 p.

8. Інформаційні ресурси

1. Наукова періодика України: http://www.nbuv.gov.ua
2. Сайт Українського мовно-інформаційного фонду: http://www.ulif.org.ua
3. Онлайн-ресурси з вивчення української мови: https://mova-ombudsman.gov.ua/onlain-resursy-tablytsia
4. Національна платформа з вивчення української мови Міністерства культури та інформаційної політики України: https://speakukraine.net/#project
5. Мовна майстерня «Слово на нОво»: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScVlLvFuTbV50XcWSlrLTHQitaPqaGsfo4AsSdnkBwvsP2SlA/viewform
6. Тренажер з правопису української мови: https://webpen.com.ua/
7. Онлайн-ресурс «Українська мова»: https://www.mova.ua/
8. Словники України online. Електронний лексикографічний ресурс для перевірки словоформ, словозміни, синонімів, антонімів і фразеології. URL: https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/
9. ResearchUA — наукові ресурси Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського — доступ до наукових інформаційних ресурсів. https://research.nbuv.gov.ua/resources
10. Реферативна база даних «Україніка наукова» — пошук українських наукових статей, монографій, авторефератів дисертацій та інших публікацій. https://research.nbuv.gov.ua/node/31
11. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського — електронні каталоги, наукові видання, бібліографічні та цифрові ресурси. https://www.nbuv.gov.ua
12. Наукові журнали Національної академії наук України (JNAS) — електронні наукові періодичні видання НАН України. https://jnas.nbuv.gov.ua
13. Національний репозитарій академічних текстів — пошук академічних текстів, кваліфікаційних робіт та інших дослідницьких матеріалів. https://nrat.ukrintei.ua
14. Directory of Open Access Journals (DOAJ) — каталог наукових журналів відкритого доступу. https://doaj.org
15. Zotero — менеджер бібліографічних посилань для збирання джерел, цитування й автоматизованого формування списків літератури. https://www.zotero.org